

Kelecsényi László Fantomkiadványok

Vannak olyan Krúdy-könyvek, melyekről beszélünk és írunk is, mégsem léteznek.

Hogyan lehetséges ilyesmi? Egy kötet vagy létezik, vagy nem. De virtuális könyv nincsen.

Pedig mégis van. Írónk életművében több olyan cím fordul elő, amelynek megjelenését tervbe vették, meghirdették, mégsem látott napvilágot soha. A szocialista könyvkiadás bő negyven esztendeje során természetesen nem fordulhatott elő ilyesmi. Azelőtt igen. Sőt, azután is, mint például a 2003-as Könyvhéten, mikor is bekerült az ünnepi katalógusba egy cím, mely azóta sem jelent meg: A fej nélküli asszony. Úgy látszik ez esetben a kiadó tervezett fej nélkül. De ezt nem lehet a szerző rovására írni, s talán azokat a korábbi fantomkiadványokat sem, melyekről most lesz szó.

Szinnyei József Magyar írók élete és munkái című gyűjteményének VII. kötetében szerepel egy bibliográfiai adat Krúdy neve mellett. Az adatot átveszi Gulyás Pál (Irodalomtörténet, 1933. 180. old.), később Krúdy első monográfiája, Kelemen László is közli (Szeged, 1938. 126.), sőt belekerül a Magyar Elbeszélők könyvészeti adatai közé is (Szépirodalmi, 1961. III. kötet, 963.). Krúdy Péter, az író testvéröccse viszont nem említi életrajzi összefoglalásában (szerzői kiadás, év nélkül).

Kozocsa Sándor, Krúdy első bibliográfusa már cáfolja a fantomkönyv létezését (vö. Krúdy világa, id. kiad. 407.), miként a későbbi, alaposabb Gedényi-bibliográfia is.

De hát mi is ez a tervezett, de soha meg nem jelent kiadvány?

A fiatal Krúdy nemcsak a szülővárosához közeli megyeszékhelyek és városok (Debrecen, Nagyvárad, Orsova, Arad, Ugocsa) lapjaihoz küldözgetett cikkeket és elbeszéléseket. Neve feltűnt a távolinak tetsző dunántúli helység, Esztergom egyik újságjának lapjain is. Az ottani *Magyar Csendőr* hasábjain először 1896. január 4-én jelent meg írása, a *Leszállás* című novella. Aztán folytatódott az együttműködés. Nem valószínű, hogy a tizennyolcadik évében járó Ifjú Krúdy elutazott volna a számára távoli városba, nyilván postán küldözgette kéziratait a laphoz, ahol hétről hétre rendszeresen publikált (januártól június közepéig a hetilap mindegyik számában jött tőle kézirat). Az egyik egy folytatásos elbeszélés: *Egy leány, két legény* címen nyolc héten át ment a lapban. Ezekből a kis írásokból tényleg össze lehetett állítani egy karcosú kötetet. Tervbe vették, meghirdették. A *Magyar Csendőr* 1896. május 23-i számában olvasható a hír, hogy ki fogják adni Krúdy elbeszéléskötetét, s egy héttel később napvilágot lát a felhívás: az egy forintnyi előfizetési díjat a szerző nyíregyházi címére kell küldenie a reménybeli olvasóknak. Nyilván nem gyűlt össze elegendő

pénz, s a tervezett kiadványból nem lett semmi. Krúdy Gyula a nyár folyamán már nem küldött több kéziratot Esztergomba. De a legenda, hogy a Szöktetés a kaszárnyából lett volna az első megjelent kötete, még jó ideig tartotta magát. (Felmerül még egy elgondolkodtató apróság: miért ezen a címen hirdették a könyvecskét? Nincs a *Magyar Csendőrből* megjelent írások között ilyen. Talán elkészült egy ilyen című novella is, de a kapcsolatok megszakadása miatt kéziratban és Esztergomban ragadt? Szegényebbek vagyunk egy ifjúkori írással?)

Íme a perdöntő vallomás, magától a szerzőtől. „Az Üres a fészek című első könyvem nem is volt igazán könyv. Az *Ország-Világ* című lap mellékletét fűzette össze kedvemért, és írói honorárium gyanánt adta B. Virág Géza, az *Ország-Világ* akkori igazgatója.” (Krúdy Gyula: Krúdy Gyula látogatásai. In: Vallomás, Magvető, 1963. 277.) Ebből két dolog válik világossá. Ha az Üres a fészek első könyv, akkor ugye nincsen Szöktetés a kaszárnyából című kötet. A másik, hogy valami az Üres a fészekkel sincs egészen rendben.

Gedényi Mihály Krúdy-bibliográflája három kiadásváltozatát ismeri ennek a könyvnek. Maga az első tomus tényleg olyan, mint egy darabokból összerakott novellafüzér. Minden elbeszélés új lapon és baloldalon kezdődik. Az írások egy része már második vagy harmadik közlés. A bibliográfia szerint a kötet ugyanabban az évben, csökkentett tartalommal még kétszer megjelent. A fura nevű Rózsa Kálmán és neje cég nyomtatta ki újra, valamint még egyszer az eredeti kiadó, Kozocsa Sándor különnyomatnak nevezi, s megállapítja, hogy senki sem találkozott velük. (Vö. Krúdy világa, Id. kiad. 407. old.) Már pedig hinnünk kell Kozocsának. Ha ő, mint az első számú Krúdy-gyűjtő és bibliográfus nem találkozott e kiadványokkal, akkor azok ugyancsak fantomkönyvek, azaz nem léteznek. (Vagy ha mégis, azt kell feltételeznünk, hogy oly csekélyke példányban nyomták, hogy valamennyit eltűnt, megsemmisült a lehetséges kiadása óta eltelt több mint egy évszázad során.)

Egy könyvaukción (Arkánium antikvárium, 8. árverés, 2001. november) bukkant föl Krúdy Gyula szerződése a Singer és Wolfner kiadóval. A megállapodás az *Új Idők* folyóirat számára irandó regényre szól, melynek főszereplője Petőfi Zoltán. Erre a regényre a szerződés aláírásakor, 1912. január 10-én az író felvett kettőszáz korona előleget. Petőfi Zoltánról azonban Krúdy sohasem írt regényt. A következő évben jelent meg önálló kötetként Zoltánka című drámája, melyet aztán 1913. novemberében be is mutatott a Magyar Színház. Novellák születtek ugyanabban az időben a tollából, de regény az nem. Például 1912. december 1-jén jelent meg a *Magyar Figyelőben* leghíresebb Petőfi Zoltánról szóló írása, A százgalléros. Ez az esztendő mintha Petőfi utóéletének jegyében telt volna Krúdynál. Sorban írta a novellákat, melyek az özvegy és a fia kapcsolatával foglalkoztak. A Nyugat 1912. január 1-jel számában jelent meg a Pesti farsang. (Lehet, hogy ennek nyomán keletkezett a január 10-i dátumozású kiadói szerződés.) Ebben a novellában lényegében a későbbi színdarab alaphelyzetét írja meg. Két hónappal később március 1-jén hozta le a *Magyar Figyelő* a Régi pesti fametszetet, melyben megint Szendrey Júlia és fia a főszereplő. Ugyancsak a *Magyar Figyelő* jelenteti meg a Zoltán estjét, 1912. június 1-jén. A ciklus az említett, s leghíresebb, keletkezése óta legtöbbször kinyomtatott, a Petőfi-legendáriumot legjobban erősítő A százgallérossal ér véget az 1912-es esztendővel együtt. Petőfi Zoltán-regény azonban nem készült. Az író csak az előleget vette föl, melyet aztán valamivel törlesztett (vagy nem), s mivel a színdarab nem aratott

nagy sikert, a kiadó sem erőltethette a könyv elkészülését. Ez is egy fantomregény Krúdy életművében.

Hasonló a helyzet a Szárnyas ember című kötet esetében. A kiadó megírt a Singer és Wolfner, a szerződés keletkezése pedig: 1912. augusztus 21. Krúdy itt arra vállalt kötelezettséget, hogy ezzel a címmel ifjúsági regényt szállít a kiadónak, amely vagy a *Magyar Lányok*, vagy az *Én Újságom* hasábjain jelenne meg. Abban is megállapodnak, hogy „a regénynek a honoráriuma a már régebben felvett kétszázötven korona, és a levél aláírásakor kapott százötven koronával ki van fizetve”. (Az erről szóló irat az Antiquarium Hungaricum 12. árverésén, 2001. szeptemberében fordult meg a nyilvánosság előtt.) Szárnyas ember azonban nincsen. Ilyen címmel Krúdy-nak nem jelent meg sem kötete, sem ifjúsági elbeszélése.

A Singer és Wolfnernek ígért, de el nem készült könyvek sorának ezzel még nincs vége. 1913-ban beüt a vörös postakocsi nagy sikere. Harmincöt éves korára Krúdy Gyula országos hírnévű íróvá válik (ha addig nem lett volna az). Megengedheti magának, hogy ígérjen, de ne teljesítsen. S ne sajnáljuk a kiadót. A regény anyagi sikerére tekintettel az is megengedheti magának, hogy a szó szerinti „örök áron” eladott kézirat (az 1913. februári szerződés megfogalmazása) hatszáz koronás tiszteletdíja mellett kisebb, kegyes konczokat vessen oda a mindig pénzzavarban lévő szerzőnek. Ilyesmivel lehetett a hőember című kötet kiadására szóló 1913. december 11-i szerződés. (Az irat a Borda antikvárium 20. ajánlójegyzékében bukkant fel, 1995. novemberében.) Van ugyan korábbi Krúdy-novella, a hőember szeretője címmel (először: *Pesti Napló*, 1912. november 22.), de talán hangsúlyozni sem kell a hőember kötet újszintén nem létezik.

A Singer és Wolfner cég után az Athenaeum következik a Krúdy által anyagilag megcsapott kiadó sorában. Ne sajnáljuk ezért a könyvkiadókat. Amikor a szerző, legyen az bárki, megállapodik a kiadóval, egyikük sem tudhatja még, mekkora haszon rejlik a kéziratban. Krúdy esetében a vörös postakocsi és a sorra megjelenő Szindbád-kötetek már jelentős anyagi hasznot hoztak kiadójának, így cseppet sem kell sajnálni őket, csak törlesztettek a szerzőnek, amikor tervezett, de meg nem valósult kötetekre folyósítottak kis előlegeket a nagy haszonból.

A Lujza utazásai címen tervezett mű esetében nincsenek írott szerződés-nyomok (vagy legalábbis nem kerültek nyilvánosságra). Könyv azonban lett volna, ha Krúdy megírja vagy összeállítja. Máskülönben miért hirdette volna az Athenaeum egy 1918-as kötete végén, Karinthy Frigyes *A bűvös szék* Modern Könyvtár sorozatában megjelent komédiája után, a hátsó címmegyejében olvasható, hogy megjelenik majd ugyanitt Krúdy Gyula *Lujza utazásai* című novellaciklusa. A könyv persze megírt csak a nem létező nyomtatványok sorába tartozik. Hogy valós volt a szándék, hogy nem légből kapott cím került a feltételezett írói ígervényre, arra néhány korábban keletkezett elbeszélés a tanú. Van ugyanis ilyen című Krúdy-írás régebbiről (megjelent: *Az Újság*, 1914. május 24.). A címszereplő a novella írásának és a hirdetés megjelenésének idején is élő személy, Pest rózsája, azaz Piliti (eredeti anyakönyvi nevén: Schuhmayer) Róza, aki a századfordulós fővárosban híresedett el. A szép virágáruslányt grófok támogatták, s neves írók látogatták főúri apanázsából berendezett belvárosi szalonját. Krúdy is sokszor megfordult nála, s novellákban és tárcákban örököltette meg szellemileg és érzékileg egyaránt izgalmas alakját. Például mindjárt a *Lujza utazásai* közeleiben keletkezett *A felvidéki úr hazugságai* című (*Az Újság*, 1914. június 7.) elbeszélé-

sében is, hogy egyéb vele foglalkozó írásait most hagyjuk említetlenül. Így tehát volt némi alapja a tervezett kötetnek: nyilván elővette volna ezeket a novellákat, s írt volna még mellé néhány darabot, hogy a könyvsorozat, a Modern Könyvtár nem túl vaszkos terjedelme, ki legyen töltve. Ám a hirdetett kötet nem jelent meg sohasem.

A kiadások (vagy ki nem adások) időrendjében haladva egy ikerkiadványról kell említést tennünk, amelyiknek csak az egyik fele létezik. A Havasi kürt címen ismert, Kárpátalja sorsával foglalkozó, Krúdytól eléggé különös műfajú kötetkérő van szó. Különös ez a műfaj írónk esetében, mert a publicisztikus szociográfiát nem gyakran művelte. Gedényi Mihály bibliográfiája szerint ebből a füzetből két kiadás is volt. Előbb 1918-ban, majd azonos tartalommal pár hónappal később, 1919-ben. (Nem tudjuk, honnan vehette adatát: az előző Krúdy-bibliográfia, a Kozocsái – amelyre sokszor támaszkodott – nem tudott a kettőzésről.) Minden okunk megvan arra a feltételezésre, hogy a könyvecskéből csak egy kiadás készült, bár valóban kettő lett volna. A megfejtést a Havasi kürt több mint nyolc évtizeddel későbbi újabb kiadásának egyik utószóírója, S. Benedek András adta meg. Hallgassuk őt: „a népszerűsítés szándékával íródott a Ruszka Krajna kistükre, amely jól érezhetően néhány nap munkájának eredménye: mindazt felidézti, amit a testvérnépről már korábban is tudott. A könyvet a jövőendő autonóm terület székvárosában, Ungváron szándékozott megjelentetni. A Földessy nyomda néhány nap alatt elkészült a munkálatokkal, a csehek megsegítő francia idegenlégió 1919 eleji bevonulása azonban csak a budapesti kiadást, impresszumot tette lehetővé.” (S. Benedek András: Krúdy Kárpátalján. In: Havasi kürt, Felső-Magyarország Kiadó, 2001, 158. old.) Ez lenne tehát a megoldás. Ami kettő, az mégis egy. Miként a kürtöt is csak az egyik végén lehet megfűjni, úgy ezt a kötetet is csak egyetlen, igaz, nagy ritkaság-értékű kiadásban lehet fellelni.

Nem illik ide, a fantomkönyvek sorába, mégis meg kell emlékezni a Magyar Köztársaság Almanachjáról. A javarészt az őszirózsás forradalom neves személyiségeiről és eseményeiről szóló cikksorozat 1918-ra, majd 1919-re tervezett kiadása, hét évtizeddel később megvalósult (Zrínyi Kiadó, 1988.). A példa azt mutatja, hogy az ábrándból, ha nagyon akarják, lehet valóság is. (Nota bene: szomorú sorsa lett a háromezer számozott példányban megjelent kötetkének, mert a rendszerváltás eufóriája a fillérekért klárusító könyvraktárakba sodorta talán valóban túlméretezett számú példányait. Az első magyar polgári forradalom történelmi alakjai már nem érdekelték az újabb polgárosítási kísérlet átélőit.

Akinek birtokában van egy nem kevésbé ritka Krúdy-kötet, az Asszonyságok díja (a külső borító szerint 1920-as, a szennycímlap szerint 1919-es) első kiadása, érdekes, mi több, izgalmas észrevételt tehet. A regény végén, a kiadvány 173. oldalán a következő írói ígéret olvasható. „E regény folytatását megtalálja az olvasó a Minden-szentek című regényben.”

Mit jelent ez a megjegyzés? Netán létezik egy ismeretlen Krúdy-regény, amelyről senki sem tud? Hiszen nem lenne csoda, ha a nagyszerű mű, folytatásra ösztönözte volna a szerzőt. Már a kortársi kritika (lásd Hunyady Sándor, *Pesti Futár*, 1919, 600. old. Vagy Cholnoky László, *Nyugat*, 1920, 97. old.) felismerte kiválóságát, s annak szellemében méltatta, nem is szólva a későbbi irodalomtörténeti értékelésről. Ne reménykedjünk azonban: nincsen folytatás. A regény 1949-es, második kötetkiadásáról már lehagyták a félreértést okozó mondatot, miként a további edíciókban is.

Csak a regény kéziratának utolsó oldala őrzi Krúdy könnyelműen tett ígéretét. Vagy nem is volt talán könnyelmű, mikor a regénye végére odairta a fenti mondatot. 1919. október 3-án, amiből az következik, hogy e napon fejezte be a munkát. Az Asszonyságok díja egyébként azon ritka művel sorába tartozik, mely sehol sem jelent meg folytatásokban (csak egy rövid mutatvány jött belőle a *Magyarország* napilapban, 1919. november 20-án). A kézirat rögtön a kiadóhoz került. Az év végi dátum megoldja a címlapok eltéréseit is. A könyvet még 1919-ben szedték, a borítólappal már 1920 elején készült.

Ugyancsak a Krúdy-hagyaték rejt egy másik kötet-tervet. A húszas évek elején, feltehetően 1921-ben, amikor az ellene indított politikai célzatú szellemi hadjárat következményeképp publikációs lehetőséget beszűkültek, az Álmoskönyv népszerűségéből élt, s jelentős regényét (Nagy kópé, Őszi versenyek) csak Bécsben leltek kiadóra, tervezett egy publicisztikai összeállítást Magyar sors címmel. Javarészt 1921-ben keletkezett írásai kerültek volna bele ebbe a kötetbe. Íme az eredeti szerzői terv, az újra megjelentetni kívánt publicisztikák sora (forrás: Krúdy világa, id. kiad. 274. – Itt jegyezzük meg, hogy a gyűjtemény új kiadásából – Osiris, 2003. – a szerkesztő Tóbiás Áron kihagyta ezt a kéziratot dokumentumot): Magyar sors, Magyarok déli-bábjá, A számadó, A gazda gondja (nincs kötetben), A pesti toronyőr, Korunk hőse, Az elásott szív, Beszélgetés az utolsó táncrenddel, Vigasztalódás évszaka, Jámbor tavaszunk, A holnap bukása, Szerelmesek útja, Kis Duna (nincs kötetben), Ábránd a hajóhoz, Szent Ivánban (nincs kötetben), Cseresnye-estély (nincs kötetben), Fogadó a Vig Vándorhoz (nincs kötetben), Hét testvérek fája (nincs kötetben), Magyar falevelek, A szőlőfürdő, Az országúthoz.

Huszoney cím állt a felsorolásban, de ez a szám nem hozott a hazardjátékoktól sem idegenkedő Krúdynak szerencsét. Meglehet naivan, de azt hitte, hogy korábban napvilágot látott, sikeresnek mondható publicisztikai kötetet (Kánaán könyve, A Miatyánk évéből, Magyar tükör, Pesti évkönyv) után ez a terve is megvalósulhat. Nem így lett. Ezek az írásai maradtak első közlésük színterén (többségükben a *Magyarország* napilap hasábjain). Egyikük-másikuk belekerült későbbi gyűjteményes kötetekbe, de akad olyan is, amely még mindig feltámadásra vár. A kiadók, úgy látszik, megelégtették a műfajt, akkor és ott nem kívántak még egy publicisztikai kötet hozni Krúdytól.

Míg az Athenaeum Kiadó Lujza utazásai címen tervezett kötetéről sejteni lehet, hogy mit tartalmazott volna, egy 1922-es hirdetésük megfejthetetlen rejtély. A náluk napvilágot látott két Krúdy-regény (Ál-Petőfi, Hét bagoly) és egy publicisztikai kötet (Magyar tükör) hátsó címmegyejében az ilyenkor szokásos figyelemkeltő felsorolás olvasható az író korábbi és tervezett műveivel. A már megjelent vagy el is fogott művek után, a regények sorában ott áll egy cím – A vörös barát. Ilyen Krúdy-mű azonban sem regény, de még novella vagy publicisztika gyanánt sem készült. Pedig valamit eladott vagy ígért a szerző a kiadónak, különben miért hirdették volna meg háromszor is. Ilyen szókezdettel (A vörös...) akad néhány Krúdy-mű, ám egyik cím sem emlékeztet erre. Még leginkább egy jóval későbbi cikkének címe, A vörös barátok koponyái (A *Mai Nap*, 1928. december 2.) hajaz valamelyest a beígért regényre. A Margitsziget történelmi múltját idéző írás azonban hat évvel későbbi, s tartalma nem sejteti, hogy egy regényanyag csirái rejlenének benne. Akkor talán egy híresebb személyiség lenne ez a rejtélyes „vörös barát”? Kicsoda ő? Martinovics Ig-

nác? De hát róla írt egy regényt (A mécses elalszik = A magyar jakobinusok) 1910-ben. Fölöttébb valószínűtlen, hogy az Athenaeum 1922-ben Krúdynek ezt a művét akarná más címen újra megjelentetni, mikor is egy régi forradalmár személye, még ha polgári demokrata is az illető, szerzőnek, kiadónak egyaránt nem túlzottan ajánlott regénytárgy. Ki más jöhetne még számításba az író univerzumából, azon hírességek, a múlt és a jelenkor nagyjai közül, kire regényírása idejét pazarolná? És éppen egy „vörösre”, a Horthy-korszak hajnalán, mikor úgyszólván publikációs nehézségek vannak hazájában. Titok ez, s most már alighanem az marad, ha csak egy szerencsés véletlen kezünkbe nem adja a megoldást egyszer.

Ilyen titok egy félkönyv (vagy inkább negyedkönyv) esete. A fejedelem szolgája kopottas borítólapján egy régi fóliánsból előlépő törpe riogatja a legifjabb olvasókat, egy kislfiút s kisleányt. Ez nem lenne baj. A gond az, hogy a Magyar Kereskedelmi Közlöny kiadásában 1925-ben megjelent mesekönyv utolsó negyede egyszerűen eltűnt. Gedényi bibliográfiája 126 oldalas kiadványról tudósít, ám a mű összes föllelhető példányai csak 96 oldalt tartalmaznak. Gedényi tud valamit, amit senki más nem? A következőket jegyzi meg a címléírás után: „A kötet külön címlappal tartalmazza A szultán rózsája – és egyéb elbeszélések c. könyvét is folyamatos lapszámozással” (1d. kiad. 238.). Más azonban nem tud a bővítésről. Sem az első, Kozocsa-féle bibliográfia (vö. Krúdy világa, 1d. kiad. 430.), se a további források. Perdöntő lehet, hogy a sokasodó könyvaukción soha nem bukkant föl a vastosabb kötet, pedig az eddigiek során tizenhét alkalommal került árverésre a karcsú kis kötet, de mindig csak a 96 oldalas. Hol lehet az a példány, melyre Gedényi alapoz, s amelyben hét ráadás elbeszélés (A szultán rózsája, A magyar temető, A Koricsanszky kisasszonyok, Gábor Áron inasa, A vén sétatáncos, A bujdosó fejedelem, A kolostor titka) sorakozik? Rejtély, nem tudjuk. Gedényi Mihály hagyatékban őrzött gyűjteményében is a 96 oldalas verzió van meg.

A mindeztől legérdekesebbnek számító Krúdy-bibliográfia 276. oldalán olvasható egy meglehetősen furcsa adat. Eszerint a békéscsabai harisnyagyár (?) 1931-ben, az első kiadással azonos tartalommal, másodízben megjelentette volna A tegnapiak ködlovagjait, az író 1925-ös politikai arcképcsarnokát. Lehetetlennek tűnő állítás, mert a kötet nem található egyetlen nagyobb könyvtár állományában, a legújabb gyűjtők sem látták soha, s valószínűleg nincs, nem is létezett. Nem tud róla Kozocsa emlegetett bibliográfiai adattára (Krúdy világa, 1d. kiad.), nem említi az első életműsorozathoz bibliográfiát összeállító Barta András sem (vö. Utolsó szivar az Arabszürkénél, Magvető, 1965. II. kötet, 577.-től). Akkor tehát nincs? Valószínűleg, no de honnét vette Gedényi az adatát? Műhelytitok, amiről föl kell lebbenteni a fátylat. Gedényi Mihály özvegyének elmondása szerint, a rohammunkában készült bibliográfia több tételének esetében az író még élő leányának, Krúdy Zsuzsának a szava volt döntő. Sok esetben az ő „bemondására” került bele a gyűjteménybe egy-egy cím vagy adat. Sajnos, Krúdy Zsuzsát már nem lehet megkérdezni felőle. Marad a kétely, amely a „harisnyagyári” kiadvány létezését kíséri. Van viszont egy kiadvány A tegnapiak ködlovagjaiból, amelyről a bibliográfia nem tud. Az eredetileg egykötetes mű megmaradt krúdáját a kiadó évekkel később két kötetbe kötve, de folyamatos lapszámozással piacra dobta A toll mesteri sorozatában. Lehetne akár ez is a „harisnyagyári” könyv? Igen, de miért éppen ez lenne az?

A fantomkönyvek az író halála után sem szűntek meg létezni – azok, úgy látszik, halhatatlanok. Sőt, előfordul, hogy szellemlétükből olykor valóságossá változnak. Íme, egy példa erre. Az egykori Griff Kiadó 1944-ben egy Krúdy-kötet (Rezeda Kázmér szép élete) papírborítékának hátsó oldalán hirdette egy másik Krúdy-könyv (A királyné költője. Regényes történetek Erzsébet királynénkról) közeli, természetesen szintén posztumusz megjelenését. Míg azonban a Rezeda Kázmér szép élete című regény akkori első kiadása eredeti Krúdy-mű, a hirdetett másik könyv nem az. Alkalmassint az író valamelyik családtagja, elsőszülött fia vagy a második felesége lehetett a kiötölő, netán maga a kiadó vezetője. Újváry Sándor a valószínűsíthető editor. A könyv akkor nem jelent meg. A tervet elsodorta a hazánkon is végigsöprő háború vihára. Később mégis feltámadt poraiból. Ferenc József tragikus sorsú hitvese, Wittelsbach Erzsébet halálának századik évfordulója alkalmából jelent meg (Palatinus Kiadó, 1998.). Az összeállító (mellesleg jelen sorok írója) megkísérelte rekonstruálni az eredeti szándékot, hite szerint valamennyi fellelhető Erzsébet királynéről szóló Krúdy-írásból válogatott, s csak néhány korai, gyöngének tetsző alkalmi cikket rostált ki. A fantomkönyv feltámasztása mégis hiányos, mert figyelmetlenségből nem került bele a Szarvasvadász (Magyar Hírlap, 1930. január 18.) című elbeszélés, melynek helye lett volna a kötetben. A kérdés már csupán annyi: vajon Krúdy eredeti szándéka, itt-ott, családi körben, kiadói berkekben elejtett megjegyzése adta az ötletet az 1944-es tervhez. Akármint van, ez a könyv létezik, feltámadt, és életre kelt.

A kiadói furcsaságoknak még ezzel sincs vége. Állítólag létezik, de senki sem látta A pajzsos embert. Illetve látta, láthatta, de egy más című kiadvány részeként. Gedényi bibliográfiájának 303. oldalán, az 1946-os évszám alatt olvasható a következő megjegyzés: „Az Egyetemi Nyomda átköltözött a Tolnai Nyomdába, annak jogutódaként az ott feltalált krúdát (Andráscsik örököse – A pajzsos ember című kötetből, 1914) új köntösben kiadták az eredeti lapszámozással, 147–223. oldalig.” Mindebben nem is az a legfurább, hogy valószínűleg létezik egy igen ritka, s ezért nagyon becses Krúdy-kiadvány, amelynek a kötéstábla utáni első oldala a 148-as számot viseli. Sokkal furcsább, hogy már 1914-ben új belső címlapot illesztett a nyomda – nyilván a kiadó kérésére – a főszöveg, az Andráscsik örököse vége után. Miféle szándék vezérelhette őket? A kötet második fele egyébként egy hosszabb és egy rövidebb elbeszélést tartalmaz. A pajzsos ember konkordancia, vagy inkább cím-változat, mert azonos a Mari, a tél leánya címmel folytatásos ifjúsági elbeszélésként napvilágot látott darabbal (Az Én Újságom, 1913. január 5–március 9.) Stílusát és színvonalát tekintve elnagyolt, sietős írói melléktermék. Az ura várja pedig egy 1897-es elbeszélés. Nyilván terjedelmi okokból került még bele az 1914-es kiadványba.

De ki látta az 1946-os, „pajzsos” kötetet?

Megannyi rejtély, csupa megválaszolatlan kérdés.

S a kérdések leg többjét a múlt idő sem fogja megoldani.